

Könyvajánló

TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ ÉVA: KOMÁROM NYOMDÁSZAT- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETE 1705–1849 (KIADTA: KT KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ KFT., KOMÁROM, 2010. 240. P.)

Bánda László

Komárom nyomdászat- és sajtótörténete 1705–1849 című bölcsészdoktori disszertáció (1982) közel tízéves kutatómunka eredménye, és 2010-ben jelent meg nyomtatásban. Komárom kilenc nyomdájá tevékenységét ismerteti, és kiemeli a kiadványok főbb tartalmi és formai jellemzőit. Az első fejezetben rövid áttekintést ad az írószerkesztő a hazai nyomdászat fejlődéséről a 18. és 19. században. Közéltve Komáromhoz rögzíti, hogy feltételezhetően már a 16. században Huszár Gál, a magyar reformáció és a könyvnyomtatás egyik jellegzetes személyisége, működtetett itt nyomdát.

Töltési István (1686–1721), a volt debreceni nyomdász, röviddel a török kiűzése után, az ellenreformáció idején kezdte meg a protestáns Komáromban munkáját. 1686-ban telepedett le Komáromban, ahol meggazdagodott, híres ember, főkúrátor lett. A Hollandiában is tanult Töltési István volt 1665 óta az első olyan debreceni könyvnyomtató, aki ha elfogyott valamelyik betűtípusa, el tudta készíteni. Feltehetően ezeket a betűket vitte magával Komáromba. Töltési nevéhez fűződik az első hazai szabadalom és a későbbi évszázadokban is híres komáromi kalendáriumok. Az első komáromi kalendáriumok ma már rendkívül nagy ritkaságnak számítanak. Az egykori tulajdonosoktól származó bejegyzések fontos adalékai a családtörténet-kutatóknak, melyek néprajzi, társadalom- és kortörténeti források. 1705-től 1721-ig a kalendáriumok folyamatosan megjelentek, mellettük csak két terjedelmes imádságos- és énekeskönyv hagyta el a nyomdáját 1713-ban és 1718-ban. A korszak azon kevés nyomdászainak egyike, akinek műhelyét a 18. század első évtizedeiben csak magyar nyelvű munkák hagyták el. Töltési István 1737-ben hunyt el.

A nyomdászok neveiből is kiderül, hogy a komáromi nyomdászok is szinte valamennyien német származásúak voltak.

Turótzai Mihály (1721–1737) könyvkötő és nyomdász nevét az 1721-ben megjelent „Ujj imádságos könyv” impresszumában találjuk. Tizenhat év alatt mindössze öt kötet jelent itt meg: egy 1721-ben, egy 1734-ben, egy 1736-ban és két kötet 1737-ben. Az „Istenben boldogult lelkeknek reggeli és estvéli áldozat-tételek” című imádságos könyv a nyomda záró kiadványa.

Schmied Miklós János (1740) Sopronból tette át Komáromba a székhelyét. Nyomdászműhelye csak rövid ideig működött. Ekkor adta ki Paxy Lajos (1713–1751) pálos szerzetes „Florilegium sponsalium” című egyházi ismeretterjesztő latin nyelvű könyvét. A bőrkötésben kiadott, piros lapszélékkel ellátott szép könyv Schmied Miklós egyetlen terméke jól felszerelt műhelyről és a nyomdász szakértelméről tanúskodik.

Wéber Simon Péter Nagyszébenben született, apja könyvkötő volt. Komáromi fióknyomdájának alapítása (1788) II. József reformjainak következménye. A nyomdászatot feltehetően anyai rokonsága, a Barth család műhelyében tanulta. Wéber komáromi nyomdájának felszereltségéről, munkásainak számáról nincsenek adataink. 1790-ben két könyvsajtóhozott át pozsonyi műhelyéből. 1783-ban, a pozsonyi nyomdájának indulási évében adott ki egy betűmintakönyvet, melyet részletesen elemez a tanulmány. Wéber jól felkészült komáromi műhelyéből kikerült könyvek és szerzőik reprezentálják a felvilágosodás korának jellemzőit; a magyar nyelv és irodalom fejlesztésére alakult, a korban divatos írói csoportosulás, a Komáromi Tudós Társaság tevékenységét; a Péczeli József

által szerkesztett Mindenés Gyűjtemény, az első hazai, magyar nyelvű ismeretterjesztő folyóirat az 1780-as években induló magyar időszaki sajtó egyik jelentős képviselője.

Kiadványai között kevés az alkalmi jellegű nyomtatvány. Wéber keresett, érdeklődésre számot tartó könyveket adott ki. 1814-től tűnik fel a „Wéber Simon Péter és fia” cégjelzés. 1820 körül vette át fia, Wéber Simon Lajos a nyomda vezetését, mely 1852-ben szűnt meg. A könyv részletesen ismerteti a Wéber-nyomda kiadványait, a Mindenés Gyűjtemény megjelenésének körülményeit, jellegét és munkatársait.

A Weinmüller család (1794–1848) tevékenységén keresztül a jellegzetes nyomdászdinasztiák életét figyelhetjük meg, ahol a műhely az apáról gyermekre szállt.

Weinmüller Bálint feltételezhetően Wéber Simon Péter komáromi nyomdájának a művezetője volt, és 1794-ben vásárolta meg a műhelyt, amely 1848-ig a család birtokában maradt, mint a város egyetlen nyomdája. Ötvenkilenc nyomdatermék impresszuma jelzi a nevét. A 34 világi és 25 egyházi témájú kiadvány közül 43 magyar és 16 latin nyelven jelent meg. A világi témájúak közül 18 ismeretterjesztő, 3 irodalmi, 13 alkalmi, az egyháziak közül 22 ismeretterjesztő és 3 alkalmi jellegű. Formailag 45 a könyvek (ebből 6 tankönyv, 3 naptár) és 14 a kisnyomtatványok száma. Hatalmas vállalkozás volt Ladvoat: „Historiai Dictionárium”-ának Mindszenti Sámuel (1751–1806) fordításában történt kiadása. A közérdeklődésre számítható könyvek közül kiemelendő Enessey György (1752–1801) Győr megyei földbirtokos és táblabíró „Antiquitates...” címkezdetű történeti, honismereti munkája és a „Tzigán Nemzetnek eredete, nyelve és története” című könyvecskéje. Tapolcainé Sáray Szabó Éva szerkesztő részletezi a nyomda által megjelentetett kiadványokat.

Weinmüller Bálint 1800-ban bekövetkezett halálakor özvegye vette át a nyomda vezetését. Weinmüllerné tevékenysége 26 éve alatt 160 kiadványa jelent meg. (118 magyar, 34 latin és 8 német nyelven. 104 a könyv, 56 a kisnyomtatvány és 25 a naptár.) 1801-től kezdve állandó terméke a nyomdának a komáromi kalendárium. Özv. Weinmüller Bálintnéól 1826-ban veszi át a nyomda irányítását Weinmüller Imre Bálint. 1831-ig 27 kiadvány jelzi tevékenységét. 1831-ben Weinmüller Franciska megvette fivéréől szülei műhelyét. A nyomda fejlesztésére

az új tulajdonos nem sokat fordított, az nagyon elhanyagolt állapotba került. Weinmüller Franciska a reformkori Komárom egyik jelentős személyisége volt. Tevékenységének 15 éve alatt 63 kiadvány hagyta el nyomdáját, melyekből 40 könyv és 23 kisnyomtatvány. A naptárkiadás volt Weinmüller Franciska nyomdájának fő profilja és vele fejeződött be a Weinmüller-dinasztiá nyomdájának működése.

A Siegler testvérek (Antal és Mihály) 1848 májusában vásárolták meg Weinmüller Franciska nyomdáját. Siegler Antal komáromi könyvkötőmester könyvkereskedéssel is foglalkozott. Sieglerék felújították az elhanyagolt állapotú nyomda betűkészletét, az addigi fasajtó helyett vassajtót is beszereztek. 1849 novemberében tudták beüzemelni a Bécsben gyártott gyorsajtót. A szépen induló fejlődést az 1848. szeptember 17-én kitört hatalmas tűzvész vetette vissza. Elhamvadt a papírraktár, a betűkészlet összeolvadt és a sajtó is nagyon megsérült. 1849 márciusától a nyomda állandó veszélynek volt kitéve a megismétlődő ostromok miatt. A kilenc nyomdai munkásból két vezető és két nyomó volt. A Siegler-nyomda tevékenységében tükröződik az 1848/49-es szabadságharc mozgalmas napjainak nyomdai vetülete. A napilapok, röplapok és szükségpénzek a kor jellegzetes nyomdai kiadványai. A szabadságharc idején a nyomdában csak magyar nyelvű munkák jelentek meg. Itt jelentek meg az első komáromi napilapok 1849. január 9. és október 1. között, a Komáromi Értesítő és a Komáromi Napok. Feltételezhetően a nyomda egyik utolsó szabadságharc terméke a híres Geleitschen, a „komáromi menlevél”. Tanúi lehetünk a nyomdászár-szabály megjelenése után a szerkesztőségek és a nyomdászok közötti vitának, a kaució lapalapításnak, az utólagos cenzúrának és a sajtóvétségnek.

Tanulságos olvasmányok a „Komáromi Értesítő” (1849. január 9. – július 6.), a „Komáromi Lapok” (1849. július 11. – október 1.), „A komáromi újságok szerkesztése, munkatársai, terjesztése és olvasói” és a „A komáromi pénzek” írások.

A kiváló tanulmány összegzésében találjuk, hogy az adott időben Komárom nyomdáiban 457 kiadvány jelent meg.

A kötet beszerezhető a határon túli kiadók könyveinek hazai forgalmazásával foglalkozó Xantusz Könyv Kereskedelmi Kft.-nél.

xantusz@hdsnet.hu